

Közzététel: 2025. július 10.

A könyvismertető címe:

Az európai gazdasági integráció eredményei és jövője Halmai Péter elemzésében

Halmai Péter: Európai gazdasági integráció. Dialóg Campus Kiadó, 2020, Budapest

Szerző:

KORPICS FANNI

a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Közigazgatás-tudományi Doktori Iskolájának doktorandusza

E-mail: korpics.fanni@uni-nke.hu

DOI: <https://doi.org/10.20311/stat2025.07.hu0694>

Az alábbi feltételek érvényesek minden, a Központi Statisztikai Hivatal (a továbbiakban: KSH) Statisztikai Szemle c. folyóiratában (a továbbiakban: Folyóirat) megjelenő tanulmányra. Felhasználó a tanulmány vagy annak részei felhasználásával egyidejűleg tudomásul veszi a jelen dokumentumban foglalt felhasználási feltételeket, és azokat magára nézve kötelezőnek fogadja el. Tudomásul veszi, hogy a jelen feltételek megszegéséből eredő valamennyi kárért felelősséggel tartozik.

1. A jogszabályi tartalom kivételével a tanulmányok a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) szerint szerzői műnek minősülnek. A szerzői jog jogosultja a KSH.
2. A KSH földrajzi és időbeli korlátozás nélküli, nem kizárólagos, nem átdadható, térítésmentes felhasználási jogot biztosít a Felhasználó részére a tanulmány vonatkozásában.
3. A felhasználási jog keretében a Felhasználó jogosult a tanulmány:
 - a) oktatási és kutatási célú felhasználására (nyilvánosságra hozatalára és továbbítására a 4. pontban foglalt kivétellel) a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
 - b) tartalmáról összefoglaló készítésére az írott és az elektronikus médiában a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
 - c) részletének idézésére – az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven – a forrás, valamint az ott megjelölt szerző(k) megnevezésével.
4. A Felhasználó nem jogosult a tanulmány továbbértékesítésére, haszonszerzési célú felhasználására. Ez a korlátozás nem érinti a tanulmány felhasználásával előállított, de az Szt. szerint önálló szerzői műnek minősülő mű ilyen célú felhasználását.
5. A tanulmány átdolgozása, újra publikálása tilos.
6. A 3. a)–c) pontban foglaltak alapján a

Folyóiratot és a szerző(ke)t az alábbiak szerint kell feltüntetni:

„*Forrás: Statisztikai Szemle c. folyóirat 103. évfolyam 7. számában megjelent, Korpics Fanni által írt, Az európai gazdasági integráció eredményei és jövője Halmai Péter elemzésében (Halmai Péter: Európai gazdasági integráció. Dialóg Campus Kiadó, 2020, Budapest) című könyvismertető (link csatolása)*”

7. A Folyóiratban megjelenő tanulmányok kutatói véleményeket tükröznek, amelyek nem feltétlenül esnek egybe a KSH vagy a szerzők által képviselt intézmények hivatalos álláspontjával.

Korpics Fanni

**Az európai gazdasági integráció eredményei és jövője
Halmai Péter elemzésében**

**Halmai Péter: *Európai gazdasági integráció.*
Dialóg Campus Kiadó, 2020, Budapest**

Korpics Fanni, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közigazgatás-tudományi Doktori Iskolájának doktorandusza
E-mail: korpics.fanni@uni-nke.hu

Az európai gazdasági integráció 70 éve meghatározza a kontinens működését. Kialakulását követően a tagállamok egyszerre bővítették és mélyítették az integráció hatósugarát. Egyedülálló, különleges nemzetközi gazdasági jelenség, minden más regionális integráció közül kiemelkedik. Halmai Péter¹ legújabb kötete az európai integrációt, valamint a tagállamok közös politikáit alkalmazott gazdaságtani megközelítésből vizsgálja. Komplex módon alkalmazza a legkorszerűbb nemzetközi megközelítéseket, átfogó képet ad az olvasónak az európai gazdasági integráció bonyolult rendszeréről. A fejezetek egymásra épülve adnak kerek egészet, de külön-külön olvasva is mély ismereteket nyújtanak az érdeklődők számára.

A kötet elsősorban egyetemi oktatók és hallgatók számára készült, kiváló alapot kínálva az európai gazdasági integrációt feldolgozó kurzusokhoz, ám az ezzel a témával foglalkozó szakemberek, illetve a szélesebb olvasó közönség is haszonnal forgathatja. Használatában fontos segítséget nyújtanak az egyes fejezetek végén az áttekintendő fogalmak, a kapcsolódó irodalomjegyzék pedig a téma iránt érdeklődők számára kész kincsesbányát jelent.

Az európai gazdasági integráció alapját adó eredeti politikai akarat célja a nemzeti piacok egységesítése volt. A piacok liberalizációjától a versenyképesség és a gazdasági teljesítmény növekedését várták a tagállamok. Nyilvánvalóvá vált, hogy az addig alkalmazott protekcionista gazdaságpolitikák tovább már nem kifizetődőek, mivel beszűkítették az egyes gazdaságok globális mozgásterét. A gazdasági integráció keretében a tagállamok szuverenitásuk egyes elemeit

¹ A szerző e témában megjelent korábbi főbb művei: Halmai (2014, 2019b, 2020c, 2024b).

szupranacionális szinten egyesítették, és azok gyakorlására nemzetek feletti struktúrákat alakítottak ki. A gazdasági integráció fő célkitűzése az áruk, a tőke, a személyek és a szolgáltatások piacon belüli akadálymentes áramoltatása. Ez a modell szükségszerűen magával hozza a piacon belüli verseny növekedését, ezért a kevésbé versenyképes területek felzárkózását különböző ösztönzők mentén kell előmozdítani.

A gazdasági integráció nem egyik napról a másik valósul meg, különböző lépcsőfokokon kell végigmenni ahhoz, hogy elérje mélyebb formáját. Ezeket elsőként *Balassa (1960)* fejtette ki revelatív alpművében. A gazdasági kompetenciák fokozatos, részbeni átadása a tagállamok részéről egyetlen szóval kifejezve a mélyülés. *Balassa* különbséget tesz a magintegráció és a differenciált integráció között: előbbi inkább az alapító tagállamokra, utóbbi főként a később csatlakozott tagországokra jellemző. Ahogy *Halmai Péter* műve meggyőzően kiemeli, az európai integrációt leginkább a nemzeti szuverenitás egyes elemeinek szupranacionális szintre történő delegálása teszi egyedivé.

A szerző felvázolja a két egymásnak ellentmondó, alapvető integrációs elmélet, a föderalista és a kormányközi megközelítés mibenlétét is. Előbbi kapcsán kiemeli a neofunkcionalizmus elméletét, amely az ún. *spill-over* hatásra épül (*Schmitter, 2005*), utóbbival kapcsolatban pedig elsősorban *Moravcsik (1998)* gondolatmenetére hívja fel a figyelmet, ugyanakkor tárgyalja *Hix (1998)* „belső politikai aréna” koncepcióját is.

Az elméleti alapvetéseket követően *Halmai Péter* az európai gazdasági integráció alapvető céljait azonosítja és rendszerezi. Ezt követően kimutatja: a globalizációs folyamatok nagymértékben előmozdítják a gazdasági integrációk, így az európai gazdasági integráció kialakulását is. A nagyvállalatok is a 21. században már nem nemzetgazdasági, hanem globális szinten alkotnak stratégiát. *Halmai Péter* kiemeli, hogy a gazdasági globalizáció tulajdonképpen az egykor széttagolt piacok egységesítését jelenti. *Bhagwati (2007)* méltán széles körben használt globalizáció definíciója szerint „a globalizáció a nemzeti gazdaságok nemzetközi gazdaságba történő integrációja a kereskedelem, a közvetlen külföldi tőkebefektetések, a rövid távú tőkeáramlások, általában a munkások és az emberek nemzetközi mozgása és a technikák áramlása révén”. A regionális integráció számos tekintetben hasonlít a globalizáció folyamatához, azonban egyik legfőbb megkülönböztető jegye valamely földrajzi területen való koncentrálttsága.

A kötet az európai gazdasági integrációt folyamatosan, lépésről lépésre fejlődő jelenséggént mutatja be, amely meghatározott kezdőponttól indulva jól definiálható fejlődési ívet ír le. E fejlődési pályán a világban létező számos gazdasági integráció közül kétségtelenül az Európai Unió jutott el a legtávolabbra. *Halmai Péter* az európai integráció egyik legnagyobb vívmányának a négy alapszabadságon nyugvó belső piac megvalósítását minősíti. Ezek révén az Európai Unió a

világ legnagyobb GDP-jét termelő piacává vált, úgy, hogy lakossága a világ népességének mindössze 7%-át adja. Ám az európai projekt teljes megvalósítása még mindig folyamatban van. A kötet bemutatja azokat az alapvető területeteket, ahol jelentős reformok kidolgozása és keresztülvitele szükséges (pl. digitalizáció, fenntarthatóság, innováció, bank- és tőkepiaci unió stb.).

1. Az európai gazdasági integráció működése

Az Európai Unió egyik legfontosabb sajátossága, hogy tagállamai vámuniót alkotnak, vagyis egységes külső vámtarfat alkalmaznak harmadik országokkal szemben, ám egymás között leépítették a vámjellegű akadályokat. Ezekről a lépésektől várták a szabadkereskedelem megvalósulását, valamint a jólét növekedését az integráción belül. Ahogyan azonban *Viner (1950)* és *Byé (1950)* rámutatott, a vámunió két alapvető mellékhatással jár, ezek a kereskedelemteremtés és a kereskedelemterelés. A kötet különböző módszereket ismertet arra vonatkozóan, milyen módon lehet mérni a gazdasági integráció hatásait. Ilyenek a reziduális modellek, az ökonometriai modellek, valamint a számszerűsíthető általános egyensúlyi modellek. *Halmai Péter* bebizonyítja: a vámunió hatásainak mérlege összességében pozitív. A belső, közös piac egyensúlyát a Heckscher–Ohlin-model felhasználása alapján magyarázza. Meggyőzően húzza alá: az eltérő sajátosságokkal rendelkező nemzetgazdaságok integrációja minden résztvevő számára előnyökkel járhat. A következő előrelépés az európai integráció tekintetében a gazdasági unió létrehozása volt, amely az euróövezetben az egységes valuta bevezetését hozta magával. Az ebből származó szembetűnő, gyorsan realizálható előny a tranzakciós költségek jelentős mértékű csökkenése.

Az európai piacok egyesítésével egyidőben a vállalatok közötti verseny is egyre inkább kiéleződött. A szerző a BE- és a COMP-görbe segítségével szemlélteti az így kialakult helyzetet, szemléletes ábrákon keresztül megkönnyíti az alkalmazott ökonómiai modellek megértését. Döntő hangsúlyt kap az a szándék, hogy az olvasó megértse: az európai nemzeti piacok egységesítése méretgazdaságossági előnyöket hordoz magával, ezáltal vonzza a globális térben mozgó és nemzetközi keretekben stratégiát alkotó nagyvállalatokat. *Halmai Péter* felhívja ugyanakkor arra is a figyelmet, hogy a piacok egységesítésével járó gazdasági-szerkezet-váltás nehézségeket is jelenthet a nemzetgazdaságok számára.

A kötet 2. fejezete a közös kereskedelempolitikával foglalkozik. Arra keresi a választ, mi indokolja az európai tagállamok közös kereskedelempolitikájának

szükségességét, és az milyen alapelvek mentén, milyen célokkal és milyen eszközök használatával valósul meg. Ennek keretében a fejezet arról is szót ejt, hogy az EU milyen gazdasági kapcsolatokat épített ki harmadik országokkal, majd kitér a brexit² okozta felfordulás lehetséges következményeire is. A közös kereskedelempolitikára az eltérő nemzeti gazdasági tevékenységekből adódó negatív externáliák elkerülése, a verseny igazságossá tétele, valamint a belső átláthatóság és a kifelé mutatott egységes pozíció elősegítése miatt van szükség. Az egységes kereskedelempolitikának köszönhető az is, hogy az Európai Unió ma egységesen jelenik meg a globális gazdasági térben, a legnagyobb gazdasági szereplők egyike. A szerző kiemeli: a közös kereskedelempolitika alapelve a nyitott piacgazdaság szabad versennyel, amelyet a maastrichti szerződés írt le először explicit módon. Ez tehát alapvetően azt jelenti, hogy az EU és a tagállamok tartózkodnak a versenyt torzító protekcionista jellegű intézkedésektől. A közös kereskedelempolitika alapvető eszköze a közös vámok alkalmazása, azonban a nem vámjellegű korlátokról is közös megállapodások születnek.

A fejezet következő fontos eleme az Európai Unió partnerországokkal folytatott kereskedelmének bemutatása. Az EU számos állammal preferenciális gazdasági kapcsolatot épített ki, kiemelt figyelmet élveznek a fejlődő országok. A szerző ebben a fejezetben részletesen bemutatja az egyes partnerországokkal kötött megállapodások elemeit. Aláhúzza: e partnerségi egyezmények nemcsak a partnerországok, de az EU egésze számára is jelentős előnyökkel járnak. A fejezetből kitűnik: nincs a világon olyan gazdasági térség, amellyel az EU nem állna kereskedelmi kapcsolatban, és ne törekedne a velük folytatott árucseré akadályainak mérséklésére. Ez alól csak néhány elzárt diktatúra jelent kivételt. Ugyanakkor a kereskedelempolitikai kapcsolatok tekintetében is mély változást jelenthet valamely tagállam esetleges dezintegrációja.

A 3. fejezet az Európai Unió versenypolitikáját mutatja be részletesen. Már az integráció kezdeti fázisában kifejezett cél volt az összehangolt versenypolitika kialakítása. A kötet kiemelten foglalkozik az állami támogatások vállalatok közötti versenyt befolyásoló hatásával, ezenkívül a vállalatok egymással történő összejátszásának kockázatát is kiemelten tárgyalja. Az Európai Unió működéséről szóló szerződés tiltja a belső piaci versenyt korlátozó intézkedéseket, nemcsak a vállalati szféra szereplői számára, de a tagállamok számára is. Kivételt képeznek ez alól az olyan állami támogatások, amelyek az EU által is elfogadott gazdasági és társadalompolitikai célkitűzések mentén kerülnek kiosztásra.

A könyv 4. fejezete az Európai Unió közös költségvetésének megalkotását ismerteti. Ahhoz, hogy az EU mint gazdasági integráció bizonyos politikákat meg tudjon valósítani, saját költségvetésre van szüksége. A közös költségvetés

² A brexit témaköréről lásd továbbá: *Halmi (2018b, 2020a, 2020b)*.

központosított újraelosztást és jövedelemáramlást jelent, hasonlóan azokhoz a rendszerekhez, amelyek tagállami szinten működnek. A szerző párhuzamot von a nemzetállami és az uniós költségvetés között, ezzel segítve a rendszer könnyebb megértését, viszont kiemeli, hogy utóbbi igen sajátos kategória. Az EU közös költségvetése fő funkciója a közös és a megosztott hatáskörbe tartozó politikák tevékenységek és célok előmozdítása. A bemutatott adatokból egyértelműen kitűnik: az európai költségvetés kiadásainak túlnyomó részét gazdasági ügyekre fordítják (*El Agraa, 2011*).

A közös költségvetés szerkezete folyamatosan változik. A kötet ezeket a változásokat is részletesen, kronológiai sorrendben mutatja be, részletesen elemzi a bevételi és a kiadási oldalt. Az EU stabil és kiszámítható működése érdekében annak költségvetését nem egyéves, hanem többéves tervekben határozzák meg. A szerző részletesen tárgyalja a középtávú pénzügyi keretet, illetve Magyarország és a közös költségvetés viszonyát bemutatva utóbbi fő változásait. *Halmai Péter* szerint az EU közös költségvetése történelmileg és nemzetközi szinten is egyedülálló jelenség, mivel önálló, szuverén államok között valósít meg újraelosztást.

Az 5. fejezet az európai gazdasági integráció a kezdetektől fogva egyik leg- hangsúlyosabb elemével, a közös agrárpolitikával (KAP) foglalkozik. A KAP kiépítésével párhuzamosan a gazdasági integráció protekcionista támogatási rendszert épített ki az európai mezőgazdaság számára. A fejezet összefoglalja a KAP céljait és szabályozási területeit, közöttük a vidékfejlesztési és a környezet- védelem szempontokat is. Különösen fontos a közös agrárpolitika reformjainak³ mélyreható elemzése. Annak fő iránya a piactorzító protekcionizmus irányából a versenyképes, ám a multifunkcionális (azaz környezeti és vidékfejlesztési szolgáltatásokat is elismerő) európai modell tartós értékeit is szolgáló konstrukciók keresése és implementációja.

A fejezet részletesen, mégis könnyen érthető módon mutatja be a közös agrárpolitika pilléreit. Az első pillér a piaci rendtartás, vagyis a közös piacszer- vezetek felállítása – a reform nyomán középpontba kerültek a mezőgazdasági ter- melőknek jutatott közvetlen támogatások. A második pillér, az integrált vidékfejlesztés legfőbb célja a strukturális problémák leküzdése, valamint a vi- déki területek gazdasági és szociális helyzetének javítása. A vidékfejlesztés in- tézményesítésének szükségességére először az Agenda 2000 dokumentum tért ki. Az intézményesítés természetesen magával vonta a közös költségvetés ilyen irá- nyú átalakítását is. Minden tagállamnak saját vidékfejlesztési programja van, amely az integrált vidékfejlesztés rendszerébe illeszkedik bele, és amelyet a ka- pcsolódo szakpolitikákkal is összehangolnak. A fejezet vége kitekintést nyújt arra,

³ A KAP-reformról lásd részletesen: *Halmai (2020d)*.

hogyan várható a közös agrárpolitika területén a következő időszakban. Fokozottabb figyelmet fordítanak a tagállamok a környezetvédelmi és a fenntarthatósági célokra. Összességében stratégiai cél, hogy a nagy termelőknek nyújtott támogatások volumene csökkenjen, miközben a kisebb gazdálkodóknak és különösen a fiatal gazdáknak pedig célzottan nagyobb összegű támogatást juttat a KAP. A jövőre nézve viszont felmerül a kérdés, miként folytatódhat ez a fajta közös agrárpolitika radikális reformok hiányában. Vajon nem következik-e be szükségképpen a renacionalizáció?

A 6. fejezet az Európai Unió regionális politikáját veszi górcső alá, közgazdaságtani szempontok alapján. Az a kiindulópont, hogy regionális politikára szükség van, mivel a tagállamok egyes területei sokkal szegényebbek voltak más földrajzi régióknál. A hatékony gazdasági integráció megvalósításához pedig konvergencia⁴ kell. Ha pedig ez az igény igaz volt a kezdetben 6 tagállamot számláló európai integrációra, akkor mára 27 tagállam vonatkozásában még inkább az. A régiók fejlettségbeli különbségeik figyelembevételével alapvetően két csoportra oszthatók: a centrumrégiók alkotják az integráció fejlett gazdasági magját, a perifériarégiók viszont jóval szegényebbek, és kisebb gazdasági potenciállal rendelkeznek (*Combes–Overman, 2004*).

Halmai Péter több igen fontos fogalom magyarázatára egy-egy külön alfejezetet dedikál. Ezek közül az első fogalompár a konvergencia és a divergencia. Itt a tagállamok egymáshoz viszonyított gazdasági mutatóiról, például az egy főre jutó GDP-ről és a termelékenység mutatókról esik szó. *Alcidi (2019)* munkájára hivatkozva kiemeli, hogy míg a tőkerégiók relatív előnye nőni tudott, addig a szegényebb régióknak nem sikerült lemaradásukat csökkenteni. A második fogalompár az integráció és a specializáció. Az integráció egyre inkább a szakosodás irányába mozdítja el a tagállami nemzetgazdaságokat. *Halmai Péter* részletesen vizsgálja az integráció lokációs hatásait, az agglomerációs és diszperziós erők érvényesülésének mechanizmusait és az európai gazdaság térbeli elhelyezkedésére gyakorolt hatásait.

Az integráció kezdetén még nem volt kifejezett cél a közös strukturális politika kialakítása. Az alapító tagállamok arra törekedtek, hogy gazdasági fejlődésük egymással harmóniában alakuljon. A bővítések, valamint a tagállamokon belüli gazdasági lokális differencializáció hatására azonban mindenképpen szükséges volt az új közös politika kiépítésére. A szerző felhívja az olvasó figyelmét arra a tényre, hogy ahogy a regionális politikára fordított kiadások összegének aránya nőtt a közös költségvetési tételei között, úgy csökkent a közös agrárpolitikára fordított összeg, habár ez utóbbi még ma is túlsúlyban van. Az egyes támogatások allokációja a strukturális alapok révén történik.

⁴ Az EU-n belüli konvergenciafolyamatokról lásd *Halmai (2009, 2019a)*, *Halmai–Vásáry (2012)*.

A fejezet részletesen áttekinti a regionális politika megvalósításának irányvonalait, a többéves pénzügyi keret fő jellemzőit, a korábbiakhoz képest azonosítható különbségeket, a támogatások feltételeit, allokációs rendszerét. Részletesen bemutatja a fő célkitűzéseket, pl. a fenntartható városfejlesztés, a foglalkoztatás elősegítése, a termelékenység és az energiahatékonyság növelése céljait.

2. Az EU egyedülálló dimenziója: a gazdasági és monetáris unió (GMU)

A monetáris unió emblemikus eleme a közös valuta, vagyis az euró. Ám már a 7. fejezet elején felhívja a szerző a figyelmet arra, hogy az EU-ban a GMU csak részlegesen jött létre, és erre bizonyítékként a 2008-as gazdasági világválság következményeit említi. Bemutatja a GMU létrehozásának lépcsőfokait, annak az 1970-es években történő felvetésétől kezdve a Delors-tervig, illetve a maastrichti szerződésig. Külön alfejezet tárgyalja a GMU kiépítésnek a folyamatát az 1990-es évtizedben. A rendszer megvalósítására több szakaszt jelöltek ki a tagállamok, valamint arra is lehetőséget biztosítottak egyes tagállamoknak, hogy ún. *opt-out*-tal kimaradjanak a GMU magját képező euróövezetből. Elméletileg minden tagállamnak, amely *opt-out*-ot nem igényelt a szerződésekben, a konvergenciakritériumok teljesítését követően csatlakoznia kell az euróövezethez. Az optimális valutaövezet elmélete segítheti a tagállamokat abban, hogy eldöntsék, időszerű-e számukra az euróövezethez való csatlakozás. A szerző a nyitott gazdaság keretei között elemzi a lehetséges gazdaságpolitikai megfontolásokat. Támaszkodik többek között a lehetetlen hármasság elvére (Iqbal, 2022), a reálárfolyamra és a vásárlóerő-paritás jelentőségére. Összefoglalja az olvasó számára, hogy milyen potenciális előnyöket nyújthat és milyen lehetséges hátrányai lehetnek annak, ha valamely ország a valutaövezethez, azaz a monetáris unióhoz csatlakozik.

A maastrichti szerződéssel létrehozott gazdasági és monetáris unió kritériumait egyesével mutatja be a szerző, így ír az árstabilitásról, a központi bankok függetlenségének szükségességéről, a fiskális fegyelemlről, és konvergenciakritériumokról is. A GMU központi eleme az egységes valuta, az euró. A fejezet részletesen bemutatja az eurórendszer lényegi dimenzióit. Alapvető jelentőségű, egyben a differenciált integráció egyik legkézenfekvőbb példája: a tagállamok nem automatikusan, hanem csak meghatározott konvergenciakritériumok teljesítése után lehetnek az euróövezet tagjai.

Az eurórendszer felépítése és működése című alfejezet az Európai Központi Bank (EKB) és a nemzeti bankok dinamikáját tárgyalja. A monetáris politika meghatározó szereplői a központi bankok. A monetáris unió esetében a helyzet megváltozik: a monetáris politika döntően az EKB kezében összpontosul. A rendszert a szövetségi államok példája inspirálta. Ennek ellenére nem szűntek meg a nemzeti bankok, így azok harmonikus működése folyamatos koordinációt igényel. A könyv bemutatja, miként születnek meg a döntések az eurórendszerben, milyen stratégiák mentén valósul meg a közös monetáris politika, és az irányadó kamat meghatározásában alapvető szerepet játszó Taylor-szabályt is behatóan elemzi.

Amennyiben adott országok csoportja egységes pénznemet használ, egyértelműen adódik, hogy egységes monetáris politikát kell folytatniuk. Ahogyan tagállami szinten a nemzeti bankok függetlensége biztosított, ugyanúgy szükséges az EKB működésének függetlenségét is garantálni, így többek között annak költségvetése független az EU közös költségvetésétől. A közös monetáris politika rendszere működésének két évtizedes tapasztalatai alapján már megalapozott következtetéseket lehet levonni. A szerző pl. az euró-dollár árfolyam alakulását, illetve az infláció ütemének változásait elemzi. Érdekes, hogy az egységes valuta ellenére az unión belül megmaradtak tartós inflációs különbségek. A munkatermelékenység szintje és dinamikája sem egységes, a tagállamok folyó fizetési mérlegei sem harmonizálnak feltétlenül egymással. A fejezet végén a mennyiségi lazítás témaköre kerül elő. *Halmai Péter* aláhúzza: ehhez az eszközhöz az Európai Központi Bank csak súlyos recesszió esetén folyamodik.

A 8. fejezet a tagállamok gazdaságpolitikáinak és fiskális politikáinak összehangolási lehetőségeit vizsgálja. Eerre vonatkozóan az Európai Unió működéséről szóló szerződés is tartalmaz szabályokat. A tagállami gazdaságpolitikák összehangolásának kérdése kulcsfontosságú a tekintetben, hogy az európai gazdasági integráció valódi és egységes gazdasági tömbként tudjon fellépni a globális piacon. Kezdetben a koordinált gazdaságpolitika igénye még nem jelent meg hangsúlyosan, később azonban a Tanács átfogó gazdasági iránymutatásokat fogalmazott meg, és koordinátorként kezdett fellépni.

Alapvető kérdésként merül fel: szükséges-e egységes fiskális politikát létrehozni a monetáris unióval párhuzamosan? Annak hiányában az egyes tagállami fiskális politikák által okozott externáliák akadályozhatják a gazdasági integráció működését, fejlődését. A szerző számos olyan gazdasági jelenséget mutat be, amelyek indokolhatják a fiskális koordináció megerősítését. Kifejezett veszélyt jelenthet, ha a monetáris unió egyik tagállama túlzott deficitet vagy államadósságot halmoz fel. Az egyensúlyhiány a közös valuta és a gazdasági unió révén továbbgyűrűzhet más tagállamok nemzetgazdaságába is. A szerző rámutat arra, hogy az Európai Unió közös költségvetése, ellentétben a nagy és erős szövetségi

kormányok költségvetésével, önmagában túl kicsi ahhoz, hogy stabilizációs makrogazdasági funkciót el tudjon látni. A monetáris unió tagországaitól ezért elvárt a fiskális fegyelem.

A 2011-ben bevezetett európai szemeszter célja, hogy szinkronizálja a tagállamok költségvetési szervezését, és lehetővé tegye a közöttük lévő kooperációt. Ahogy a szerző kiemeli, nem csupán a monetáris unióba történő belépéshez kell bizonyos konvergenciakritériumokat teljesíteni. A stabilitási és a növekedési paktum arra kötelezi az euróövezeti tagállamokat, hogy e kritériumoktól a monetáris unió tagjaiként se távolodjanak el. *Halmai Péter* ugyanakkor hangsúlyozza: a stabilitási paktum nem mentes az ellentmondásoktól, hiszen a tagállamok nem azonos kezdeti pozícióból indultak, a gazdasági válságok nem egyenlő mértékben sújtották őket, és nagyon eltérő demográfiai sajátosságokkal is rendelkeznek.

3. Az európai gazdasági integráció jövője

A 9. fejezet kitekintést nyújt a GMU jövőjéről. A strukturális konvergencia megőrzésére a jövőben is feltétlenül szükség lesz, annak ellenére, hogy az elkövetkező gazdasági sokkok igen nehezen láthatók előre.

A szerző felveti a kérdést: az EU az európai gazdasági kormányzás irányába halad? *Sapir és szerzőtársai (2004)* tipológiájára támaszkodva bemutatja a kulcsfontosságú tényezőket, amelyeknek a megvalósulása feltétele lehetne előbbinek. Miután nem minden tagállam része az euróövezetnek, gyakran merül fel a kérdés, beszélhetünk-e többsebességes integrációról. A kötet egyik alfejezete is ezt a témakört vizsgálja, szemléletes táblázatba rendezve áttekinti a különböző reformok bevezetésének lehetőségét. Fő következtetése szerint a többsebességes európai integráció ma már létező valóság. Nem könnyen képzelhető el olyan reformjavaslat, amelynek hatására gyorsan megszűnne a többsebességes Európa.

A gondolatmenetet szemléletes ábrák és táblázatok is alátámasztják. A GMU jelenlegi eszköztára után a rendszerszintű reform⁵ (az ún. GMU 2.0) fő elemeinek áttekintésére és rendszerezésére kerül sor. Lényeges következtetés, hogy az egyre mélyülő gazdasági unió a politikai unió létrehozásának irányába mutat, ugyanakkor számos jelenleg megoldatlan kérdés gátolja még az európai gazdasági integráció zavartalan működését és fejlődését.

⁵ A reformfolyamatok fő területeiről lásd *Halmai (2018c, 2020c, 2021, 2022b)*.

A 10. fejezetben a szerző az európai növekedési potenciál⁶ erózióját fejti ki bővebben, tekintettel arra, hogy az 1990-es évektől kezdődően az európai gazdasági növekedés üteme megtorpanni látszik. *Halmi Péter* ennek okát többféle tényezőben azonosítja. Először a termelékenységnövekedés és az idősödő társadalom összefüggéseit elemzi, majd az európai növekedési potenciál meggyengülése mögötti okokat keresi. Mind a tőkeintenzitás, mind a munkatermelékenység dinamikája alulmarad az Egyesült Államokhoz, illetve a világ többi részéhez viszonyítva is. *Halmi Péter* szerint az EU egyes tagállamai súlyos strukturális termelékenységi problémákkal küzdenek, amelyek a globalizáció folyamataihoz való nem megfelelő alkalmazkodás miatt alakultak ki. Ezt követően a legutóbbi válságok kezeléséből levonható tanulságokat tekinti át. Minthogy egyik tagállam sem maradt ki a válság negatív hatásaiból, azokat közösen kezelnie kellett. Ugyanakkor súlyos, elhúzódó kihívást jelent az európai integráció számára is az egyidejű válságok (polikrízisek) hatásainak⁷ mérséklése, amely a legutóbbi éveket is súlyosan terhelő, válaszra váró kihívás.

A kötet végén a szerző az európai növekedési programokról ír. Ezek elindítására a globalizációs versenyképességi kihívások miatt volt szükség. A lisszaboni stratégia célja a szerkezeti reformok megvalósítása, többek között tőke-, termék- és munkaerőpiaci, valamint környezetpolitikai reform. Ezen reformok célja a jólét fenntarthatóságának biztosítása, makrogazdasági hatásaikat pedig részletesen bemutatja *Halmi Péter*. Az Európa 2020 stratégia keretében pedig már a fenntartható és inkluzív növekedés a kulcsszavak.

A mű gondolatmenete logikus, a fejezetek egymásra épülnek, nyelvezetük egyértelmű, mégis tudományos igényességű. A tartalmi elemeket szemléletes ábrák, táblázatok, rövidebb összegzések, valamint minden fejezet végén fogalomtár segíti. A kötet legvégén található átfogó irodalomjegyzék az európai gazdasági integráció működéséről szóló meghatározó művek koncentrált összefoglalója. Az *Európai gazdasági integráció* című kötet kiváló alapot nyújt az EU gazdasági működésének megértéséhez, és egyfajta summázatát adja a szerző gazdag integrációgazdaságtani írásainak. Szívből ajánlható a témakör szakértői és a szélesebb olvasó közönség számára egyaránt.

⁶ A szerző gazdag növekedésméleti munkássága eredményeiről lásd *Elekes–Halmi (2013, 2019), Halmi–Vásáry (2010)*.

⁷ Lásd részletesen *Halmi (2022a, 2023a, 2023b, 2023c, 2024a)*.

Irodalom

- Alcidi, C. (2019): Economic Integration and Income Convergence in the EU. *Intereconomics*, 54(1), 5–11. <https://doi.org/10.1007%2Fs10272-019-0783-6>
- Balassa, B. (1961): *The Theory of Economic Integration*. Allen and Unwin. London.
- Bhagwati, J. (2007) [2004]: *In Defense of Globalization. With a New Afterword*. Oxford University Press. New York.
- Combes, P. P. – Overman, H. G. (2004): The spatial distribution of economic activities in the European Union. In: Henderson, J. V. – Thisse, J. F. (eds.): *Handbook on Regional and Urban Economics*. Volume 4. Elsevier. Oxford.
- El-Agraa, A. M. (2011): *The European Union. Economics and Policies*. 9th edition. Cambridge University Press. Cambridge
- Elekes A. – Halmai P. (2013): Az új tagállamok növekedési modellje: Kihívások és kilátások. *Külgazdaság* 57(7–8), 32–66.
- Elekes, A. – Halmai, P. (2019): How to overcome the crisis of the European growth potential? The role of the government. *European Journal of Comparative Economics*, 16(2), 313–334.
- Halmai P. (2009): Felzárkózás és konvergencia az Európai Unióban. *Statistikai Szemle*, 87(1), 41–62.
- Halmai P. (2014): *Krízis és növekedés az Európai Unióban. Európai modell, strukturális reformok*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Halmai P. (2018a): Az európai növekedési modell kifulladás. *Közgazdasági Szemle* 65(2), 122–160.
- Halmai P. (2018b): A brexit lehetséges gazdasági hatásai. *Gazdaságtani alapok, módszertani lehetőségek. Európai Tükör*, 21(2), 7–32.
- Halmai P. (2019a): Konvergencia és felzárkózás az euróövezetben. *Közgazdasági Szemle*, 66(6), 687–712.
- Halmai P. (szerk.) (2019b): *Tagállami integrációs modellek. A gazdasági kormányzás új dimenziói az Európai Unióban*, Dialóg Campus, Budapest, pp. 15–27., 67–142.
- Halmai P. (2020a): A brexit gazdaságtana. 83–208. In: Halmai P. szerk. (2020e): *A brexit forgatókönyvei és hatásai*. Dialóg Campus. Budapest.
- Halmai P. (2020b): A dezintegráció gazdaságtana. A brexit esete. *Közgazdasági Szemle*, 67(9), 837–877.
- Halmai P. (2020c): *Mélyintegráció. A Gazdasági és Monetáris Unió ökonómiája*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Halmai P. (2020d): A Közös Agrárpolitika reformja. In: Halmai, P. (szerk.): *A Közös Agrárpolitika rendszere*. Dialóg Campus, Budapest, pp. 49–104.
- Halmai P. (szerk.) (2021): *A Gazdasági és Monetáris Unió jövője. Európai perspektívák*. Ludovika Egyetemi Kiadó. Budapest, pp. 7–21., 21–62., 197–288.
- Halmai P. (2022a): Poszt-Covid kilábalás: középpontban a kínálati oldal. *Külgazdaság*, 66 (1–2), 58–71.
- Halmai, P. (2022b): Responsibility Versus Solidarity? Key Issues for the EMU Reform. *Romanian Journal of European Affairs*, 22(1), 85–103.
- Halmai P. (2023a): Poszt-Covid infláció, gazdaságpolitikai mix az euróövezetben. *Külgazdaság*, 67(1–2), 53–67.
- Halmai P. (2023b): Háborús sokk és gazdaság. *Magyar Tudomány*, 184(9), 1101–1111.
- Halmai, P. (2023c): War shock and the economy: Some economic impacts of Russian aggression in Ukraine. *Hungarian Journal of Legal Studies*, 64(4), 545–559.

- Halmai P. (2024a): Sokkok utáni kilábalás az euróövezetben a posztcovid időszakban: középpontban az egyensúly és a kínálati oldal. *Külgazdaság*, 1–2, 62–77.
- Halmai, P. (2024b): Mélyintegráció – paradigma. *Közgazdasági Szemle*, 71(5), 514–558.
- Halmai, P. – Vásáry, V. (2010): Growth Crisis in the EU: Challenges and Prospects. *Intereconomics: Review of European Economic Policy*, 45(5), 329–336.
- Halmai, P. – Vásáry, V. (2012): Convergence crisis: economic crisis and convergence in the European Union. *International Economics and Economic Policy*, 9(3), 297–322.
- Hix, S. (1998): The study of the European Union II: the ‘new governance’ agenda and its rival. *Journal of European Public Policy*, 5(1), 38–65.
- Iqbal, A. S. (2022): *The Mundell–Fleming Model and the Impossible Trinity*. Foreign Exchange. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-93555-9_6
- Leamer, E. E. (1995): The Heckscher–Ohlin model in theory and practice. *Princeton Studies in International Finance*, 1995(77).
- Moravcsik, A. (1998): *The Choice for Europe. Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*. Cornell University Press, New York.
- Sapir, A. – Aghion, Ph. – Bertola, G. – Hellwig, M. – Pisani–Ferry, J. – Rosati, D. – Viñals, J. – Wallace, H. (eds.) (2004): *An Agenda for a Growing Europe. The Sapir Report*. Oxford University Press. Oxford.
- Schmitter, P.C. (2005): Ernst B. Haas and the legacy of neofunctionalism. *Journal of European Public Policy*, 12(2), 255–272.